ద్వేషము

అంకితము : ప్రేమబావ సోమశేఖరశర్మకు గాఢాలింగనంతో

[ఈకథా, ఈ కథలోనిపాత్రలు కేవలం కల్పితాలు.]

ఆవేశంలో ఆ చిత్రము లిఖిస్తున్నాడు. రంగులు కలపడంలో, కుంచెలు రంగుల్లో ముంచడంలో, కుంచెలతో కాగితంమీద చిత్తరువు చిత్రించడంలో అతివేగము.

ఆ చిత్రంపేరు "రోడ్డురోలరు" రంగులు, అంబరు, సియన్నా, పెయన్ స్గ్రే, నీలిమందు, క్రిమిసన్ లేకు కలిసిన తమస్సును కలిగినవి.

రేఖలు అసాధువులు, కర్కశాలు; రూపాలు వికృతాలు, భయంకరాలు.

హెచ్చుతగ్గులుగాఉన్న రోడ్డు-ఆ రోడ్డును సమంచేయడానికి భారతీయ నరనారీమణులు, రాళ్ళు—శిశువులూ, వృద్ధులూ, వికృతాంగులూ. ఆ రాళ్ళమీదనుంచి రోడ్డురోలరు నెమ్మదిగా, నిదానంగా అత్యధికమైన చప్పుడుచేస్తూ వెడుతున్నట్లున్నది.

ఆ రోలరుబండినడిపేవాడు నల్లటిఎత్తుటోపీ బ్రిటిషు రాజ్యతంత్రజ్ఞుడు. రోడ్డుకు ఈవలావలఉన్న భారతీయులను ఆంగ్లయుద్ధభటులు, ఆంగ్లపత్రికలు, ఆంగ్లమిషనరీలు కత్తులతో రోడ్డుమీదపడేటట్లు నెట్టుతున్నారు. బండిపైనకభాగం రక్తమయం. ... ...

ఆ యువకుడు ఆ చిత్రంపూర్తిచేసి తనపేరు దానిమీద లిఖించుకొని, వెనక్కు వెళ్ళి చిత్రాన్ని చూచి, కళ్లు సన్నగిల్ల, కనుబొమలుముడిపడ, పళ్లు పటపటమని కొరుక్కున్నాడు.

విశ్వేశ్వరరావు ఆవేశప్రకృతియుడు. చిన్నతనాన్నుంచీ అతనికి దేశభక్తి విశేషం.

గాంధీమహాత్ముడు 1919లో అహింసామహాయజ్ఞం—భారతమాతదాస్యశృంఖలావిమోచనార్థం ప్రారంభించినరోజుల్లో విశ్వేశ్వరుడు పదేళ్ళబాలుడు. అప్పటికే అతనికి తాను ఆంధ్రుణ్ణనీ, బానిస అయిన భారతీయుణ్ణనీ, గాఢభావాలు మూర్తి మూర్తంతా వ్యాపించిపోయినవి.

అతనిహృదయం ఆంగ్లజాతిపై ద్వేషంతో నిండిపోయింది. అతనికి ద్వేషం మోముమీద మచ్చలా వున్నది. చిన్నబిడ్డగుణం వచ్చినప్పుడు కాల్చగావచ్చిన మచ్చలావున్నది

ఎక్కడ చూచినా ప్రత్యక్షమయ్యే దారిద్ర్యం, అనాగరికతా, అనారోగ్యపు పరిసరాలూ తెల్లవాడు తెచ్చిపెట్టిన బహూకృతి. అని అతని నిశ్చితాభిప్రాయం.

కర్కశహృదయంతో, స్వలాభాపేక్షతో ఈ ఇంగ్లీషు బందిపోటు భారతజాతీయత, ఐశ్వర్యము నాగరికతా తరలించుకుపోయినట్లు అతనిచిన్నహృదయానికి గోచరించింది.

పాఠశాలలు విడిచి బయటకు రావలసిందని మహాత్మాజీ ఆదేశం ఇవ్వగానే బడికి వెళ్ళనని పట్టుపట్టి రాజకీయసభలకు పోవడం, స్వచ్ఛందభటులతో తిరగడం ప్రారంభించాడు. గాంధీగారిబోధలు అంతా చిన్నహృదయానికి అర్థం కాలేదు.

ఇంగ్లీషువాళ్ళని దేశంలోంచి వెళ్ళగొట్టడానికి వేసినఎత్తు అని మాత్రం అతడు భావించుకొన్నాడు.

౧౯౨౨ నుంచి మళ్ళీ చదవడం ప్రారంభించాడు. ౧౯౩౦కి బియ్యే పూర్తిచేశాడు.

మళ్ళీ మహాత్ముడు ఉప్పుసత్యాగ్రహం ప్రారంభించగానే, కదన రంగంలోకి దూకాడు. రెండేళ్ళు జైలు. గాంధీ ఇర్విను ఒడంబడిక వెనక వదిలారు.

కాని అతని జీవితము జైలులో పిశాచరూపం వహించింది. జైలులో అతడు తిన్న దెబ్బలు వాతలుకట్టినవి.

విశ్వేశ్వరావుక్రోధం మిన్నుముట్టింది. తిన్నగా ఉత్తరహిందూస్థానం జేరుకుని, లక్నోలో ఒక వర్తకపుదార మీద, ఆకలితో మాడుతూవున్న తోడేలులాగ విరుచుకు పడ్డాడు.

చేతిలోవున్న కత్తియొక్క వేగం ఇంకా ఎడమవైపుకు మళ్ళించకాని, ఆ ఆంగ్లేయునిహృదయం చిమ్మటగొట్టం అయిపోయిఉండేది విశ్వేశ్వరరావుకు ఇరవైఏళ్లు ద్వీపాంతరవాసము వరమీయబడింది.

2

అండమాను ద్వీపాలు చూచాడు. అనేక ఇతరజైళ్లు చూచాడు.

గాంధీమహాత్ముడు సత్యాగ్రహం విరమించమని ఆదేశమిచ్చి క్రొత్తచట్టంక్రింద కాంగ్రెసువారిని శాసనసభలకు వెళ్ళవలయునని కోరినవెనుక, అనేక రాష్ట్రాలలో కాంగ్రెసు మంత్రివర్గాలు ఏర్పాటయినవెనక, రాజకీయబంధితులందరూ బోనుల్లోంచి ఎండిపోయిన శివంగుల్లా వచ్చారు.

అందరూ సత్యము, అహింసలయందు తమకు నిశ్చలమైన నమ్మకం కుదిరిందని శపథంచేసే బయటకు వచ్చారు. కాని కొందరికిమాత్రం వాళ్ళ హృదయాల్లో ద్వేషం దాగే వున్నది. కొందరు దాచుకొన్నారు. ఆ దాచుకొన్నవాళ్ళల్లో విశ్వేశ్వరరావొకడు.

అనేక ఖైదులు చూచాడు. అనేకరకాల కూళ్లు కుడిచాడు. కొరడాదెబ్బలు తిన్నాడు. అడ్డబేడీల్లో, నిలువుబేడీల్లో గోడకుర్చీల్లో, చీకటి కొట్లల్లో పిశాచరూపాలు దాల్చాడు. పై పెదవి పైకిపోగా, క్రింది పెదవి క్రిందికి పోగా, ముక్కుపుటాలు విస్ఫారితం కాగా, కళ్లు కాయలుకాచిపోగా, "ఖా-ఖా" అని బుసలుకొట్టాడు. ఉపవాసవ్రతాలు చేశాడు; బలవంతంగా ద్రవాహారం ఇచ్చారు; కొనఊపిరితో బయటపడుతూ వుండేవాడు.

అతనిహృదయంలోని దవానలం గాంధీమహాత్ముని చల్లనిమాటలతో చల్లారలేదు; ఇంటిదగ్గర తనవాళ్ళ ప్రేమ చూపుల్లో మాయమైపోలేదు.

రైల్లో బిచ్చగాళ్లు, ఋణవిమోచనచట్టం, గాలివాన, పొలాల వరదలు, ఎగిరిపోయిన యిళ్లు, చచ్చిపోయిన జంతువులు, అన్నీ తెల్లని పాముఛాయలే.

ఈ తెల్లనిపాము భరతదేశంఅంతా నిండింది. దానికి లక్షలు లక్షలు నాల్కలు. చిన్నపిల్లాళ్ళని రుచిగా నాకుతున్నవి. కూలీలపై ఆడుతున్నవి. చదువుకొని ఉద్యోగంలేని యౌవన వయస్కులను పీల్చి పాలిపోచేస్తున్నవి.

అతనిఆస్తి పెద్దది కాకపోయినా, ఆకారం పెద్దది. అందంలేని జీవితమైనా మూర్తిమాత్రము ఆర్యజాతి రేఖలు పుణికిపుచ్చుకొన్న సౌష్ఠవం కలిగిన సౌందర్యము. కళ్ళల్లో తాలిమిలేదు; హింసాకాంతులు కృత్తికానక్షత్రయుక్త సూర్యునికిరణాలతీక్ష్ణతతో కనురెప్పలమీద తాండవిస్తుంటవి.

జైలులోవున్నన్నాళ్ళూ చక్కగా చదువుమాత్రం నేర్చుకొన్నాడు. ఫ్రెంచి, జర్మనీ, ఇంగ్లీషుభాషలూ, ఉరుదూ అరవం భాషలూ మంచినీళ్ళప్రాయం చేసుకొన్నాడు. అనర్గళ ధారతో మాట్లాడుతాడు. వ్రాస్తాడు.

ఖైదునుంచి రాగానే చక్కనిపిల్ల నొకదాన్ని కట్టబెడితే చెదిరినమనసు కుదుటపడుతుందని, మంచి సమ్మంధాలు రెండుమూడు తీసుకువస్తే, విశ్వేశ్వరరావు—ఇష్ ఇష్—అన్నాడు.

3

అతని జన్మమంతా నిండిపోయిన కోపానికి విరుగుడు కనపడటంలేదు. ఏం చెయ్యాలో అతనికి తోచటంలేదు. తన తోటివారిని పదిమందిని కలేసి, ఒక పార్టీ చేదామనుకున్నాడు. నడపబడేవారూ లేరు, నడిపే మొనగాడూ లేడు. పదిమంది లోనూ తనకున్న భావాలు గట్టిగా మాట్లాడటానికివీలులేదు. తెల్లవాళ్ళబానిసత్వప్రచారానికి గాంధీమహాత్ముడు ప్రధాన వ్యాసంవంటివా డనుకొన్నాడు.

ఇలాంటి ఇనుము నిప్పుల విశ్వేశ్వరరావుకి ఒక్కటే నీరసగుణంవుంది. శిల్పమన్నా, చిత్రలేఖనమన్నా, సంగీత మన్నా గబగబ వెళ్ళేఅడుగు తక్కున ఆగిపోతుంది. క్రిందికి తిరిగివున్న పెదవులరేఖలు ఒకొక్కప్పుడు ఒకవైపునా, ఒకొక్కప్పుడు రెండువైపులా ప్రసరించి, అతని మొహాన్ని వెన్నెలచేస్తవి. వేసంకాలపు మధ్యాహ్నంనాటి అతనిజీవితం మాఘపూర్ణిమనాటి నిశిరాత్రి ఔతుంది.

ఎల్లోరాలూ, అజంతాలూ చూస్తూ ఆంగ్లేయులని ద్వేషించవలసిన కాలమంతా, కళలలో మునిగి వృథాపుచ్చటం తప్పని వాదించుకుంటాడు గాని, కళలమధ్య ప్రతిహింసాత్మక కలుబు బాగా కనవచ్చని సమాధానం చెప్పుకుంటూ దక్షిణాదిని వున్న గుళ్ళూ గోపురాలూ, శిలలూ, శిల్పాలూ, విగ్రహాలూ వితానాలూ, చెక్కడాలూ, చిత్రలేఖనాలూ దర్శనంచేస్తూ గడుపుతున్నాడు జీవితం విశ్వేశ్వరరావు.

4

బొంబాయి పట్టణంలో అలెగ్జాండ్రా రేవులో పి. అండ్. ఓ. కంపెనీవారి క్లియోపాత్రా అనే పెద్ద ఓడ వొడ్డుకువచ్చి చేరింది. మెట్లు దింపినారు. ఓడలోనుంచి క్రిందికి మొట్టమొదట దిగినవారు పదిమంది ఆంగ్లస్త్రీలు.

హిందూదేశ విచిత్ర కళాసౌభాగ్యాన్ని దర్శించి చూరగొని పోదామని జట్టుగ వారందరూ, ఈ శీతకాలంలో బొంబాయిపట్టణాలో అడుగుపెట్టారు. అందరూ ఉన్నత కుటుంబాలకు చెందినవారే! చదువుకున్నవాళ్లు. ఇరవై ఏండ్ల దగ్గిరనుంచి ముప్పై ఏండ్లవరకు వున్న విలాసవతులు! వాళ్లు పెండ్లిండ్లుచేసికోవడం స్వాతంత్ర్యానికి భంగకరమని పూర్ణంగా నమ్మిన పూవుబోడులు.

ఈ జట్టుకు నాయకురాలు మార్గరెట్టు సల్లివాన్ ముప్పైఏండ్ల పడుచు! ప్రపంచంలోకల్లా అందమైనదేశం హిందూదేశమని ఆమె నమ్మకం. హిమాలయపర్వతం, సాలిమార్ తోటలు, తాజమహల్, అజంతా వీని అన్నింటికి తల మాణిక్యం గాంధీమహాత్ముడు - ఇవి చాలవా, . ప్రపంచానికి ఒక దేశాన్ని నాయకమణిగ చేయుటానికని ఆమె వాదన.

బొంబాయినుంచి తిన్నగా శివగ్రామానికివెళ్ళి వారు గాంధీగారిఆశ్రమానికి చేరుకున్నారు. పదిహేనురోజు లా ఆశ్రమంలో, ఆశ్రమవాసులందరితో పాటు ప్రార్థనసమయానికి ప్రార్థనకు వెళ్లుతూ, అప్పుడప్పుడు గాంధీమహాత్మునితో సత్యాగ్రహం, ప్రేమ, సంతాననిరోధం, యూదులు, ప్రపంచ

యుద్ధం, భారతజాతీయత, భగవద్గీత మొదలైన విషయాలను గురించి ఆ అవతారపురుషుని అభిప్రాయాలు చూరగొంటూ కాలం గడిపారు. "వృత్తి - ఆధారవిద్య"ను గురించి తెలుసుకున్నారు.

మగన్వాడి, నల్వాడి, విద్యా-మందిరం మొదలైన ప్రదేశాలకు తీర్థయాత్రలు సాగించి, ఆ తెల్ల స్త్రీలు గాంధీ మహాత్ముని మహత్తత్వాన్ని అర్థంచేసుకొనేందుకు ప్రయత్నం చేశారు. అక్కడున్న ఆ పదిహేనురోజులూ ఆశ్రమవాసులూ ఇతర గాంధీశిష్యులు వాళ్ళకు చూపించిన గౌరవం, మర్యాద వాళ్ళహృదయాలను ద్రవింపజేశాయి.

డెబ్భయ్యేళ్ళుదాటిన ఆ ముసలివాడు, బోసినవ్వుతో చిన్నబిడ్డలా వున్నవాడు, దివ్యమయిన కళాకాంతులతో అవతారపురుషుడిలా తేజరిల్లేవాడు. జ్ఞానపూర్ణమయి,స్పష్టమయిన ప్రేమసుధారసాలు నిండిన వాక్కులు కలిగిన ఆ "మోహనదాసు" వాళ్ళకళ్ళకు అపరయేసుదేవుడులాగ కనబడ్డాడు.

వాళ్ళజట్టులో ఇరవైఒక్కఏళ్లునిండిన 'మేరీ టెంపిల్' అని ఓ అమ్మాయివుంది. ఆ అమ్మాయి బంగారు అందం పిల్ల. బంగారుజుట్టు, విశాలమైన నీలికళ్లు, పరువం పండించుకొన్న స్నిగ్ధమయిన ఉత్తమజాతి దంతంలా వున్న ఒళ్లు. ఆమె అందాలలో హిమనాలుకలు కరిగిపోతూవుండేవి. ఆమె పెదవుల్లో కాశ్మీరకుసుమవర్ణం జీరలుసాగేది. సన్నని పొడుగాటి ముక్కు, కోలమోము, గులాబిరేకలచెవులు, ఎప్పుడూ నవ్వుతూ, జీవిత రహస్యసౌందర్యం ప్రతిఫలించే ఫాలమూ ఆమెకు దివ్యసౌందర్యం నివేదన లిచ్చినవి.

మేరీకన్య ఎదుటివాడు మాటాడుతూవుండగానే అతని భావం గ్రహించేది. తనకే విషయమయినా నచ్చితే దానిని గురించి మళ్ళీ తర్జనభర్జన చేసుకొనేది కాదు. ఏ కార్య మయినా, తన ఆలోచనాపథంలో మెరుపులా ప్రత్యక్షమ యితే, ఆ కార్యం నిర్వహించుకొనేదాక నిద్రపోయేది కాదు. అఖిలప్రపంచ శాంతి సంఘాధ్యక్షురాలయిన మార్గరెట్టు సల్లి వాన్ శిష్యురాలు మార్గరెట్టు సల్లివాన్‌కు గాంధీమహాత్ముడు దేవుడాయెను. అందువలన గాంధీమహాత్ముడికి చెందిన జాతిలో వున్న మనుష్యులంతా, భగవంతుని ప్రక్కనున్న దేవతలవంటి వాళ్ళనే ఆమె ఉద్దేశం.

బొంబాయిలో దిగినప్పుడు, రైళ్ళల్లో ప్రయాణాలు చేస్తున్నప్పుడు, హోటల్లో భోజనాలుచేస్తున్నప్పుడు కొందరు మనుష్యులు, తమ్ము మోసంచేస్తున్నారని ఆమెకు తెలిసినప్ప టికీ, తన సిద్ధాంతానికి ఏదో కొంచెం వ్యతిరేకం సంభవించిం దనే భావమే కాని, భారతీయులయెడ ఆమెకున్న ప్రసన్నతా భావానికి ఈషణ్మాత్రమైనా జంకు కలుగలేదు.

భరతదేశపు ఆకాశంలోని నీలిమ 'లెపిలస్‌లజూలి' శిలకన్న ఎక్కువ శాంతివంతమైనదట; భరతదేశంలోని నదీన దాల నీరు గ్రీకుదేవతల అంబ్రోసియా (అమృతము)ట. భరతదేశంలోని పువ్వులయొక్క వాసన స్వర్గధామంలోకూడా దర్శనమవుతుందో లేదో అని ఆమె కనుమానం. రెండుచేతు లూజోడించి, ఆమె జోహారులివ్వడం నేర్చుకుంది. 'సుజలాం, సుఫలాం, మలయజ శీతలాం' అని పాడుతూ పులకరించుక పోయేది.

"జీనెట్టి మెక్డొనాల్డు" గొంతుకకు వన్నెలుదిద్దే గొంతుకతో "వైష్ణవజనతో" అని పాడుకొంటూ కళ్ళు అరమూపుచేసుకొని వణికిపొయ్యేది. ఆంగ్లస్త్రీలందరూ మీరాబెన్నులయితేకాని ఇంగ్లండుకు మోక్షం లేదని ఆమె నిశ్చితాభిప్రాయము.

5

ఉదయసంధ్యానృత్యపరవశుడయిన నటేశ్వరుని పదకింకిణీరవాలు రామప్పచెరువు చిరుకెరటాలలో లీనమైపోయినవి. లూయీబోధం, బొగైన్విల్లా పూలయొక్క కుంకుమవర్ణం, తెరనుకట్టి ప్రత్యూషమంగళగీతికారవాలను, నేపథ్యగాంధర్వమొనరిస్తున్నది. ఉదయకాదంబినీమూర్తియొక్క అవ్యక్తరూపాలనుంచి ఉదయనృత్యాలోకనాభిలాషులయిన దివ్యులు అనిమిషులై పొడచూపుతున్నారు. అంగహార వివిధకరణోపేతమైన అభినయలాస్యయుక్తలై అప్సరసలు పరమనటునకు హంగుచేస్తున్నారు. రామప్పదేవాలయంలో ప్రత్యక్షమవుతున్న ఈ దివ్యలీలనంతా దర్శించడానికి గాఢాభిలాషలై, 'మార్గరెట్టు సల్లివాన్' జట్టువారా తెల్లవారకట్లకే ఆ దేవాలయానికి వేంచేశారు.

కారులు దిగడంతోనే, అందరికన్నముందుగా పరుగెత్తుకువెళ్ళాలని అయిదంగల్లో వంతెనదాటింది, సింహద్వారం దాటింది, మండపం చేరింది మేరీటెంపిల్. ఆ మండపంముందర శిల్పవైభవండాళే స్తంభాలు, ఆ స్తంభాలకు శిఖరస్వరూపా

లుగా నాట్యంచేసే నల్లరాతి శిల్పకన్యకలు, ఆ శిల్పసుందరుల నాట్యభంగిమ రేఖావిలాసాలను చూసి నిర్ఘాంతపోయింది మేరీ. ఆ శిల్పబాలలందరలో ఒక మనోహరాంగి తన అందంతో మేరీగుండెను చిదిమివేసింది. తదేకదీక్షతో అలాగే చూస్తూ ఆమె నిలబడివుంది.

తనవెనకాల ఏదో చప్పుడయినట్లు కాంచి, చటుక్కున వెనక్కు తిరిగింది మేరీ. విశాలుకళ్ళు, చూపులతో రెప్ప వాల్చకుండా, తనకేసి చూస్తున్న ఒక యువకుడు బిరబిగిసి నిల్చిఉన్నాడు.

"అపకృతి ఇక్కడలాగ దాపురించావేమిటి?"

తెల్లబోయి మేరీ టెంపిల్ మాటాడలేకపోయింది.

"దేశమంతా పిప్పిచేస్తూ ఎక్కడో మూల దాక్కొని వున్న ఈ శాస్త్ర కళనుకూడా నమిలివేయడానికి వచ్చిన తెల్ల రాక్షసిలాగున్నావే నీవు?"

మేరీ భయంచేత కుంచుకుపోయింది. అందమైన ఆమె పెదవులు అప్రయత్నంగా విడివడినాయి.

"నీ దేశంపోయి మమ్మల్ని అపహాస్యంచేయడానికా? మేమోపిశాచంలాగ ఇక్కడికి కెందుకువచ్చావు?" బిర్రబిగు సుకుపోయి మేరీ రాయిపడి శిలావిగ్రహంలా అయిపోయింది.

ఇంతట్లో తక్కినజట్టువాళ్ళంతా అక్కడికి వచ్చారు. వాళ్ళందర్నీ చూస్తూ అసహ్యంచేత కనుబొమలు ముడుచుకు పోగా, పై పెదవి పైకి తిరిగిపోగా ఆ యువకుడు విసవిసనడిచి చక్కాపోయాడు.

మార్గరెట్టు సల్లివాన్ మేరీని చూచి, ఆ అబ్బాయి ఏమిటి నీతో ఇంగ్లీషులో మాట్లాడుతున్నాడని ప్రశ్న వేసింది.

ఎక్కడో నీలాకాశంలోంచి ఊడిపడిన పిడుగుదెబ్బ తిన్నదానిలా చైతన్యం తప్పిఉన్న మేరీ మార్గరెట్టు మాటలను వినిపించుకోలేదు "మేరీప్రియా! ఏమిటే అలా చూస్తున్నావు పామునుచూచి భయపడే పాశ్చాత్యునిలా?'!

"తళుక్కుమని దెయ్యంలా మాయమైన ఆ కుర్రాడేమైనా అన్నాడా నిన్ను? వాడిమాటలు నాకుకొంచెం కోపంగానే వినిపించాయి' అని మేరీని వీపుతట్టుతూ మళ్ళీ పలకరించింది మార్గరెట్టు.

మూలమూలలకు చెదిరిపోయిన ధైర్యశక్తిని నెమ్మదిగా కూడదీసికొని, గుండెల్లో పదిలపర్చుకొని మేరీ వెలవెలబోయే చిరునవ్వు నవ్వింది.

"ఆఁ! ఆ! ఏమిటి అన్నావు మార్జి! అబ్బే! ఏమీ లేదు! ఆ కుర్రాడు ఏమన్నాడో నాకూ వినపడలేదు. ఈ ఉదయపు చిరిచీకట్లో ఎవరూ లేరుకదా అని నేనువస్తే ఆ అబ్బాయి కనపడ్డంచేత భయపడ్డాను, అంతే"

ఇంతట్లో హెలెన్ అనే అమ్మాయి "ఏమి అందంగా వుండే ఈగుడి! ఏమి అందంగా చెక్కాడు నందుల్ని! ప్రతి స్తంభంపైనా తనకున్న కళంతా ధారపోసి నాట్యంచేసే ఈ స్త్రీలవిగ్రహాలను చెక్కినవాడు ఎంతటి మహాశిల్పో కదా!" అన్నది.

సుసి:—"రాతిలో చెక్కాడా, రాతిని కరిగించి పోత పోశాడా?"

నెల్లి:—"ఇవి రాతిబొమ్మలు కావురా — శాస్త్రజ్ఞానంఅంతా కనబరచి ఇనుము కరిగించి తయారుచేసినబొమ్మలు గాని!"

మేరీ—ఆ దేహరేఖలు, ఆ శరీరసౌష్టవం, ఆ విచిత్రభంగిమ, ఆ రాతితనంలోని నలుపును మరపింపజేస్తున్నవికదా, రక్తం పొంగెత్తుకువస్తూ, స్నిగ్ధమై, సిక్తమయిన ఆమెశరీరమే కనబడుతోంది. ఈ వేళ్ళతో ఆమెను అంటుకొంటే ఆమె ఎంతమార్దవంగా వుంటుందో!"

మేరీ అప్పుడు వెనక్కి తిరిగి చూసింది. విశ్వేశ్వరరావు దూరంగా ప్రాకారపు గోడదగ్గర నిలవబడి, వాళ్ళసంభాషణ వింటూ తెల్లవాళ్ళమీద ద్వేషం ఒకనిముషంమాత్రం మరచిపోయి భారతీయకళను నిర్మలహృదయంతో అభినందిస్తున్న వాళ్ళమాటలలోని పూజ్యభావానికి సంభ్రమించిపోయాడు. మేరీవంక తదేకదీక్షతో చూస్తున్నాడు. అప్పు డాతని మోములో ఆశ్చర్యానందవర్ణాలు తప్ప, ద్వేషవైవర్ణ్యం ఏమీ గోచరించడంలేదు. ఒక చిరునవ్వు ఒక చిన్నమేఘంలోని చిరుమెరుములా కలకలమంటున్నది. ఆ సమయంలో అతన్ని మేరీచూసింది.

పెద్దపులో, తాచుపామో, పిశాచమో అని అనుకొని భయంపడ్డ ఆ బాలికకూడా అతనికి తెలియకుండానే, అతన్ని ఆవరించిన ఆనందజ్యోత్స్నచూచి ఆశ్చర్యహృదయమైనది. ఆ క్షణంలో ఉన్నతరూపుడై గంభీరరేఖాసమంచితుడైన అతనిరూపం అతన్ని ఆమెకు దివ్యుణ్ణిగా కనపర్చింది. సుమనస్కమైన ఆ పాశ్చాత్యబాలకు విశ్వేశ్వరునిహృదయం వ్రస్ఫు

టంగా ద్యోతకమయింది. ఆమె కప్పుడు గుడిలేదు. హిందూ దేశంలేదు. ఇంగ్లండులేదు. కాల పథాలలో ఒకయెడ మధురిమలు ఆవహించినయువతి ఆమె దూరదూరాన ఆ మహా నిర్జనస్థలంలో దివ్యుడయిన పురుషమూర్తి అతను. ఆమె బుద్ధినుండి జాతి తెరలు పటపట మని క్రిందకు జారి కూలి పడి పోయినవి.

6

ఇంతకుముందే ఎంత కర్కశంగా తిట్టినాడు! ఎవరితను? ఎందుకితని కింత కోపం? ఈ దేశంలోని యువకులంతా తెల్లని వాళ్ళని చూస్తే, బ్రిటిషువారిని తలచుకుంటే, ఇంత విషపూరిత మైన ద్వేషంతో చూస్తూవుంటారా! యూదులంటే హిట్లరు కోపంవంటిదా వీరి ద్వేషం?

అతనిది ఎంతచక్కని హృదయం! మేరీహృదయనేత్రానికి ఇంగ్లండులోని తన యువకస్నేహితులందరూ జాపకం వచ్చారు. మనకుమల్లే వాళ్ళూ ఆంగ్లోశాగ్జనుకు చెందినవాళ్ళు. జాతులన్నిటిలోకి ఆంగ్లోశాక్జను, జర్మనీ నార్డుజాతులు ఉత్తమమైనవి. వాళ్ళఒళ్ళు దేవతలవొళ్ళు. స్వచ్ఛమై, నిర్మలమై, సాయంకాల కుంకుమవర్ణాలు ప్రసరించిన ధవళహిమంలా ఉన్న దేహాలు దేవతలవికాక మరెవరివి?

గుణగణాలతో ఆంగ్లోశాక్జనుజాతి ఉన్నతపథాలలో లేదా? ఆ జాతివా రబద్ధాలాడరు. అన్యాయాలు చేయరు. వారి గంభీరత, రాజనీతి, వీరత్వము సర్వకళలయందూ ఆరితేరిన తనము, సర్వదేశాలను అరికట్టి నిలబెట్టిన రాజనీతి.

భారతీయులలో ఉన్న అద్భుతత్వమేమిటి? అనేక యుగాలనుంచి విచిత్రమైన గ్రంథాలు ఉత్పవింపజేశారు... వేదాంత విచారము కవిత్వము...కాని వీరికవిత్వం షేక్స్పియరుకవిత్వంతోటి తులతూగగలదా?...విచిత్రాతి విచిత్ర మైన శిల్పం ఉంది. ఆలయనిర్మాణం వున్నది. ఈమాత్రమూ లేకపోతే హిందూదేశంయొక్క గొప్ప ఏమిటి?

పైగా గ్రీకుశిల్పంతో రోమకచిత్రలేఖనంతో డోరిక్కు, కారిన్తియను, రోమక, గాథిక్కు నిర్మాణాలతో ఈ ఆలయాలు తులతూగగలవా?......

పైగా వీళ్ళు రంగులవాళ్లు: లాటినుజాతులైతేనేమి? శ్లావిర్ జాతులైతేనేమి, యూదులజాతులవాళ్ళయితేనేమి? మాఘియార్లయితేనేమిటి? రంగులవాళ్ళకన్న ఎక్కువకాదూ? రంగులవాళ్లు నీగ్రోలకన్న కొంచెంనయం...

"మేరీ, నీఆలోచనల కొకపెన్నీ యిస్తాను. ఏమిటీ ఒకటే ఆలోచన? నీ నీలంకళ్లలో కొన్నివందలఆలోచనలు సుళ్లుతిరిగిపోయినవి. నువ్వు తేరిపారచూస్తూన్న ఆ కుఱ్ఱవాడు వేరేచోటకు వెళ్ళాడు" అని మార్గరెట్ మేరీభుజంమీాద చేయివేసింది, మేరీ మొదటిమాటకే ఉలిక్కిపడింది. మార్గరెట్టుమాటలు విన్నకొద్దీ ఆమెచెంపలలోకి అరుణవర్ణాలు పొంగిపోటెత్తుకువచ్చినవి. ఆమెకళ్ళల్లో సిగ్గులు అలమినవి.

మేరీ—మార్జీ, నే నో ప్రశ్న అడుగుతాను, నీహృదయపూర్వకమయిన జవాబు ఇవ్వాలి.

మార్గరెట్టు—ఓసీ! వెఱ్ఱిపిల్లా! నే నెప్పుడయినా నా అభిప్రాయాలు దాచుకున్నట్లు నీ వెరుగుదువా?

మేరీ—నీ బండతనానికే నీవంటే అందరూ భయపడ తారు. హైందవజాతి కన్న ఆంగ్లజాతి ఉత్తమమైనదా? కాదా?

మార్గ—ఇదా నీ ప్రశ్న? ఇన్నేళ్లు నా సావాసంచేసి ఇప్పుడా ఆ ప్రశ్న అడుగుతున్నావు! వారెవా! ఏవిధంగా గొప్పదంటావు? సామ్రాజ్యం స్థాపించటంలోనా, అన్యాయాలు చేయటంలోనా?

అలాగే హైందవజాతిలో ఉన్న అనేకమైన లోట్లు ఆంగ్లజాతిలో లేవని చెప్పవచ్చునా కాదా?

మేరీ—ఒకజాతికి, ఇంకొకజాతికీ అనేకవిషయాలలో తేడాలుంటాయంటావా లేదా? ఆ తేడాలలో ఒకజాతి ఎక్కువ, ఒకజాతి తక్కువా అవుతుందా లేదా?

మార్గ—జాతికి జాతికీ తేడాలుండవచ్చు. ఆ తేడాలలో హెచ్చులూ తగ్గులూ ఉండవచ్చు. అంతమాత్రంచేత ఒకజాతి గొప్పది, ఒకజాతి హీనమయినది, ఒకజాతి ఎక్కువది అనేది మాత్రం నేను ఈషణ్మాత్రమూ నమ్మను. అలా నమ్మే వాళ్ళను చూస్తే నాకు సంపూర్ణమయిన విచారం అనిమాత్రం చెప్పగలను.

వారంతా అక్కడనుంచి లేచి, పాడుపడిపోయిన ఆ రంగమంటపంలోకి వెళ్ళారు. అక్కడ ఒక స్థంభంలో చెక్కిన దివ్య నటరాజమూర్తి విగ్రహాని కెదురుగుండా కూర్చుని, ఆ బొమ్మయొక్క ప్రతిరూపాన్ని చిన్న చిత్రలేఖనపుస్తకంలో వ్రాసుకొంటూ ఆ యువకుడు వాళ్ళకు మళ్ళీ ప్రత్యక్షమయ్యాడు. ఆ విగ్రహంయొక్క అద్భుత సౌందర్యానికి ఆ కుఱ్ఱ

వానిదీక్షకు ఏదో పరమస్ఫూర్తి వాళ్ళకు గోచరించింది. ఆ నృత్యంలో ఉండే విచిత్రభావం ఎవరు తమకు చెప్పగలరు?

ఒక్క అయిదు నిముషములు వాళ్లు నిశ్శబ్దంగా [illegible] దృశ్యం చూస్తూ నిలబడ్డారు. పదిమందీ పదిస్థలాలకు, అప్పుడే కాలిజోళ్లు టక్కుటక్కున చప్పుడు చేసుకుంటూ, వివిధ విగ్రహాలు, ద్వారబంధము వితానశిల్పము, నందిని, ఏనుగులను తిలకిస్తూ చెదరిపోయినారు.

అతిసన్నని గొంతుకలతో శిల్పాన్ని గురించి వ్యాఖ్యానాలు సాగించడం మొదలుపెట్టారు. చప్పున విశ్వేశ్వరరావు లేచాడు. అతనికళ్లు విస్ఫులింగాలు రాలుస్తున్నవి.

"హిందువుల పవిత్రమైన దేవాలయాలన్నకూడా మీకు ఈషణ్మాత్రం గౌరవంలేదే! నంగనాచిల్లా కాలిజోళ్లు తొడుక్కొని అప్రశుతిశబ్దాలు మారుమోగిస్తూ ఈ దేవాలయం అపవిత్రించేశారే. ఈ పవిత్రశిలానృత్యమూర్తి సన్నిధానాన్ని శిల్పసత్యానికై అన్వేషిస్తున్న ఓ మనుష్యునిపట్ల అయినా మీకు దయఅన్నా లేదే. మీ ఆ మెత్తుమడమలకింద ఎంతకాలంవరకూ భారతీయహృదయాలు చిమ్మటగొట్టాలులా రక్తాలు చిమ్ముతూవుండగా నలిపి నలిపి తొక్కగలరు?" అని గుప్పిడిచూపిస్తూ "మీ ఆఖరిదినాలు వచ్చాయి. ఏ ఫ్రాంజీ వాదాలవాళ్ళయినా ఇంగ్లీషువాళ్ళకు మెలిమొగుళ్ళు హిట్లరు, ముస్సోలినీ—వాళ్ళకడుపులు చల్లగా ఆంగ్లజాతి, ఈ శతాబ్దాలపాపపుమంటల్లో పడి భగ్నమయిపోయే ... ...

మార్గరెట్టు—చిరునవ్వుతో—"ఏమయ్యా! క్షమించు. ఇది పాడుదేవాలయంకదా! అస జోళ్లు తొడుక్కు వచ్చాం.

పాడు దేవాలయం అయితేమాత్రం, ఇది పవిత్రమైన శిల్ప దేవాలయం. జోళ్ళువిడిచి రావలసిందే. ఈ శిల్పానికి మేము కొత్త వాళ్ళమవడంచేత అర్థంచేసుకోవడానికని మాట్లాడుకున్నాము. మనస్ఫూర్తిగా మా అందరితరఫున మిమ్మల్ని క్షమాపణ వేడుతున్నాను. మీ బొమ్మ అయినదాకా పైనే తిరిగివస్తాము" అని చిరునవ్వు నవ్వుతూ తనజట్టు యావన్మందితోను రండని సైగజేసి, వాళ్ళతో పైకిపోయింది.

ఖస్ ఖస్సని బుసలుకొట్టుతూ మాట్లాడిన విశ్వేశ్వరరావు విభ్రాంతిపొంది, తనది జయమో అపజయమో నిర్ణయించుకోలేకపోయాడు. అందాలు పుణికిపుచ్చుకొన్న ఆ శ్వేతబాలిక చిరునవ్వునవ్వుతూ తనవైపుకు వారచూపులు ప్రసరింపజేసి వెళ్ళిపోయింది.

ఎంతఅందంగా వున్నది! శ్వేతజాతుల్లో అందమైన వాళ్ళుంటారా? దేహసౌష్ఠవంలో భారతనారీమణులు ప్రపంచంలోని తక్కిన స్త్రీలకన్న అందమయినవాళ్ళు కారా? ఒకవేళ బాహ్యసౌందర్యంలో కొందరు పాశ్చాత్యజాతులస్త్రీలు హైందవనారీమణులతో సమానమైనా హెచ్చయినా, అంతస్సౌందర్యంలో వాళ్ళు ఎట్లాపోలగలరు? కాని ఆ అమ్మాయి ఏవో శిల్ప సౌందర్యాలను సేకరించుకొన్నది.

అయినా వీళ్ళసంగతి? విశ్వేశ్వరరావు గబగబ రెండంగల్లో వేరేపక్కనవున్న దేవాలయంలోని శిల్పం చూస్తూవున్న ఆ యువతీమండలి దగ్గరకుపోయి వాళ్ళకు జోహారించి, "నన్ను మీరంతా క్షమించాలి. ఈ శిల్పాలను గురించి నేనంతా

చెప్పడానికి మీరు అనుజ్ఞయిస్తే, మీరు నన్ను క్షమించినట్లు ఎంచుకొంటాను" అని పలికినాడు.

మార్గరెట్టు నవ్వుతూ "అలాగే రండి. కొం[illegible] చెప్పండి; మా కృతజ్ఞత అందుకోండి" అన్నది.

ప్రతి శిల్పందగ్గరికీ వాళ్ళను తీసుకువెళ్ళి దానినిగూర్చి విశ్వేశ్వరరావు చక్కని భాషలో గంభీరమయినభావంతో విపులంగా చెప్పాడు. కొద్ది వాక్యాలలో భారతీయ శిల్పలక్షణాలనుగురించి వాళ్ళకు బోధపరచాడు. భారతీయశిల్పానికీ పాశ్చాత్యశిల్పానికీ ఉండే తేడాలు అనర్గళంగా ఉపన్యసించాడు.

"ఇక్కడనుంచి మీరు ఎక్కడికి వెడతారు?" అని ప్రశ్నించాడతను.

మేరీ—గాంధీమహాత్ముని ఆశ్రమంలో పదిహేనురోజులున్నాము. వార్ధా వెళ్ళి అజంతా, ఎల్లోరా, ఎలెఫెంటాలు మాత్రమే చూశాము. అక్కడనుంచి తిన్నగా హనుమకొండ, ఒరంగల్లు చూసి ఇక్కడికి వచ్చాము. హిందూదేశము యావత్తూ చూడాలని సంకల్పం ఉంది."

విశ్వే—అట్లయితే ఇక్కడినుండి అమరావతి, నాగార్జునకొండ చూసుకొని, అక్కడినుంచి హంపి, బిజాపూరు, బాదామి, హార్సనహళ్ళి యాత్రలు సేవించుకొని; పెనుగొండ, తాడిపత్రి, లేపాక్షి వెళ్ళి మైసూరుకు వెళ్ళండి. మైసూరులో హాళేబీడు, బేలూరు, శ్రవణ బేళగొళాయాత్రలు సేవించవచ్చు. నేనున్నూ లేపాక్షివఱకు మీతో వస్తాను—మీకు నా రావటం ఆక్షేపణ లేకపోతే.

7

వాళ్ళతో మైసూరుదాకా యాత్రలు సాగించాడు విశ్వేశ్వరరావు. ఎక్కడో అణిగివున్న అతనిలోని మర్యాదంతా ఉబికివచ్చింది. మార్గరెట్టుకు విశ్వేశ్వరరావుకూ అహింస, జాతి భేదాలు, కళలు, సాహిత్యమూ మొదలయిన విషయాల్ని గురించి వాదాలు జరుగుతూవుండేవి. విశ్వేశ్వరరావుకు కోపం వివరీతరూపం తాల్చేది. అతను మేరీఅందం చూచి భరించలేకపోయేవాడు.

ఆతనిలోని క్రూరత్వము లోలోన గాలివాన రేగింది. మింగబోయేకప్పను పాము వెంబడించినట్లు వాళ్ళతో కూడా అతడు ప్రయాణాలు చేసినాడు.

వాదనలోని కరకుతనమూ, విజ్ఞానమూ అతనిలో వెలుగునీడలు అయ్యాయి. ప్రతి వాదనవిషయములోనూ అతనిద్వేషం ఉసికెత్తుకుని, ఉబికెత్తుకుని, పరవళ్ళు తొక్కుతూ ప్రవహించింది. అది 'గైసరు' లా వేడినీటి ఊటలా ఆకసం అంటేటట్లు గబుక్కున వస్తూవుండేది.

ఆతనికున్న అపారజ్ఞానం ఆ పాశ్చాత్య స్త్రీలను ఆశ్చర్యంలోముంచింది. అతనిద్వేషానికి వాళ్ళలో కొందరు ఒణికిపోయ్యారు. ప్రతి భారతీయయువకుడు ఇల్లాగే ఆంగ్లేయులను ద్వేషిస్తున్నాడా?

నెల్లీ మార్గరెట్టుతో అనేకసార్లు "ఎందుకీ రాక్షసుణ్ణి కూడా తిప్పుకోవడం" అని కోపంతో వాదించింది. మేరీ తప్ప

తక్కిన వాళ్ళు ఆమె వాదాన్ని బలపరచారు. కాని మార్గరెట్టు చిరునవ్వు నవ్వుతూ—

'నా ప్రియబాలికల్లారా! నాకు పాలంపేటగుళ్ళో ఒక దీక్ష అంతరాత్మలోంచి ఉద్భవించింది. రెండు రాత్రిళ్లు ప్రార్థనతో ఆ భావము సత్యమైందా? కాదా? అని భగవంతుని ప్రశ్నించుకున్నాను. ఈ విషయం వ్రాస్తూ గాంధీమహాత్మునకు వ్రాసుకున్నాను. ఆయన జవాబు— నన్నాశీర్వదిస్తూ- రాసవ్వండి; ఈ బాలకుడు మనల్ని చంపుతాడా? చంపనీ! ఈలాంటివాళ్ళ ద్వేషానికి మనం ఆహుతికావడం ఎంతవిచిత్రమైన పవిత్రమైన దానము. ప్రేమతో బలిదానం ఈ వుద్యమాన్ని అరికట్టదా?" అని అరమూతలైన చూపులతో దివ్యహాస నృత్తాలైన పెదవులతో పలికింది. వెంటనే మేరీ ఆమెను గాఢంగా కౌగిలించుకుంది.

"ప్రియ! నాకున్న అనుమానాలు పటాపంచలుచేశావు. ఈ రాత్రి ఒక రహస్యం నీతో చెప్పి, నా హృదయతాపం ఉపశమనం చేసుకుంటాను" అని అన్నది.

తక్కినవాళ్ళంతా, "ఏమిటి మేరీ! గాంధీగారు రహస్యాలు ఉండకూడదన్నారు కాదా?" అని ఒత్తిడిచేశారు. చిరునవ్వు నవ్వుతూ మేరీ, 'తొందరపడకూడదు. స్పష్టత పొందని ఆలోచనలు అప్పుడే వ్యక్తంచేయలేను. అది సరి గాదూ? మార్గీ!" అని మార్గరెట్టువెపు చూసింది. నవ్వుతూ "అలాగే మేరీ!"' అంది ఆమె.

అందరూనవ్వుతూ ప్రయాణంఅయ్యారు. విశ్వేశ్వరరావు వాళ్ళదగ్గిర సెలవుతీసుకొని గబుక్కున మద్రాసుతిరిగివచ్చాడు.

దారిపొడుగునా మేరీ కన్యామూర్తే అతనియెదుట మేఘశకలంలా గోచరిస్తున్నది. పువ్వుని కమ్మిన నల్లని తుమ్మెదలా అతనిద్వేషం చుట్టూ జుమ్మని తిరగడం ప్రారంభించింది. అతనిహృదయం పుష్పంమధ్యాన అల్లరిచేయకుండా, తేనెలు తాగుతూ, దాగుకుంటూ, ఏదో ఒకభావం, ఏదో ఒకకోర్కె, ఏదో ఒక అనుభూతి!

మేరీమాటలు, మేరీపాటలూ, మేరీనడక, మేరీవాదన, మేరీ శిల్పహృదయం......ఆమె భారతీయ శిల్పదేవాలయం యొక్క ప్రథమ ప్రాంగణంలోకి ప్రవేశించింది.

"ఎందుకు ఈ దేవాలయానికే ఆమెరావాలి? ఆమె నా హీన పాశ్చాత్య శిలశిథిలత్వంలోనే పొర్లాడనీ, ఎవరామె భారతీయ మహాశిల్పసత్యాన్ని గోచరింపచేసుకొనే అధికారం సంపాదించడానికి?

"పోనీ, ఈ నీచ స్త్రీలను తనదేశంవదలనీ! వాళ్ళతో పాటు తమదేశసౌభాగ్యం తమకే ఉండనీ! దేశంలోని సువర్ణ రాసులు, దేశంయొక్క మహాసౌభాగ్యమైన అభిమానమూ, మానమూ, స్వేచ్ఛా తస్కరించుకుపోయింది. పోక, ఈ కజిన్సులు, ఈ హావెల్సులు, ఈ క్రానురెస్టులూ, ఈ కూలిడ్జేలు, ఈ గిల్లులు, ఈ మేరీలు మా శిల్పంకూడా తస్కరించుకుపోవాలీ?

అతనికళ్ళు విషవాయువులువిచే నాభీసుమాలయ్యాయి. అతని పెదవులు పళ్ళల్లో, ఎలుకబోనులా బిగుసుకుపోయ్యాయి.

ముష్టిపట్టి అతడు బల్లను గట్టిగా గుద్దినాడు ... ... వాళ్ళతో ఉన్నప్పుడు తనకెంత పిరికితనమెందుకో? వాళ్ళను

బాధపెట్టలేకపోయినాడు. వాళ్ళకు అంత సేవచేయడమేమిటి తాను? వాళ్ళ సేవకుడిలా టిక్కట్టుకొన్నాడు. బళ్ళు మాట్లాడాడు. కూడా వెళ్ళి ప్రతిశిల్పంయొక్క అర్థమూ, అందమూ, ఆనందమూ వర్ణించి చెప్పాడే, ఎంత చచ్చుహృదయం అయిపోయింది!

మేరీకన్య తన్ను మంత్రంవేసినట్లు తిప్పిందే! తియ్యటి గొంతుకతో కబుర్లు చెబుతోంటే, ఏదో మమతతో కాంక్షతో గాఢ సంతోషంతో విన్నాడు కబుర్లు... ...

ఇప్పటికే ఆరోజునజరిగిన ఒకవిషయం ఒళ్ళు జల్లు-జల్లుమనిపిస్తోందే, ఆరోజున తాను లేపాక్షిచిత్రలేఖనం, శిల్పం అతిమాధుర్యంగా వర్ణిస్తూ, వాళ్ళందరికి హృదయాలు ఉప్పొంగజేసినమాట నిజం. ఆరాత్రి వెన్నెట్లో లేపాక్షి బసవయ్యను తిలకిస్తూంటే తనకళ్లు చమరించినమాట నిజం, ఆ ఉన్నత ఉత్తమశిల్పంప్రక్క తాను ఒక శిల్పంలా అయిపోయినమాట నిజం. కాని... తనవెనకనే...వచ్చి...ఆ మేరీకన్య...తన రెండుబుజాలమీద చేతులువేసి... 'వెన్నెట్లో శివునిలా నిలబడ్డావు— పార్వతికోసమా విశ్వేశ్వర్?' అని ప్రశ్నవేస్తూ నావీపున...ఆమె హృదయం తాళగతులు లయింపగా' అని...ఒక నిమిషం...ఒకేని ంషం...పక్కను వచ్చి నిలుచున్నది...తనకుకలిగిన పులకరాలు, ఒళ్ళువేడి, హృదయంలోమత్తు...ఏమో ఏమో...అతి-అతి భావాలు! వీళ్ళు సైరను తియ్యనిపాటలతో మోహంపెట్టి, తమ మంత్రములో పడవేసుకొని, రక్తం పీల్చే గ్రీకు ఢాకినీ వనితలా?

ఆ మేరీ! —ఏమి ఆమె అందం... ఎందుకు వాళ్ళని తిట్టుకోడం. "ఓయి వెట్టి మొగపు విశ్వేశ్వర రావ్వూ! నువ్వు వట్టి వాజమ్మవు. నీ అగ్ని చల్లారింది. నీ హృదయం చచ్చింది. నీ అభిమానం అధోగతిపాలయింది. నీ దేశభక్తి కుళ్ళి—పోయింది లే...ఏడు, నెత్తి నోరూ బాదుకొని, గాజులు తొడిగించుకొని, వంట చెయ్యి, జజ్జమ్మా, చచ్చమ్మా!"

9

"మేరీ, చిన్నఫొటో బాగా తీశావే! ఏమిటీ అతిగా పరికిస్తున్నావు ఆ విశ్వేశ్వరరావు బొమ్మను?' అని నెల్లీ మేరీని పలుకరించింది.

వాళ్ళంతా మధురదేవాలయం చూస్తున్నారు. తిరుమలనాయకుని మహాభవనం చూశారు. మండపం చూశారు. తెప్పాకులం చూశారు. మేలగోపురాలు పరిశీలించారు.

మీనాక్షిగుడిమెదుట ఉండే లోనిమండపంలోని విగ్రహాలని సందర్శిస్తున్నారు. తిరిగి తిరిగి నృత్యమూర్తి అయిన శారదాదేవివిగ్రహం కడకు వచ్చారు. ఆ విగ్రహం యొక్క—చిత్రం ఓటి- విశ్వేశ్వరరావు- చక్కని రేఖాచిత్రంగా తన స్కెచ్చి పుస్తకంలో వ్రాసుకొని ఉన్నాడు. ఆ రేఖాచిత్రం చాలా అందంగా చిత్రించినాడు "ఆ చిత్రం, అందుతో బాటు తనూ, ఈ విగ్రహం చూస్తే జ్ఞాపకం రాగా అతనికి తెలియకుండా నేను తీసిన అతని ఛాయారూపం చూస్తున్నాను నెల్లీ!" అన్నది మేరీ. నెల్లీ పకపకనవ్వింది.

'ఓసి సంగనాచీ! నాదగ్గిర దాపరకం వద్దు. థియసాఫిష్టులలా భారతీయులంటే ప్రేమించడం నేర్చుకున్నావేమిటి?' అన్నది.

"నీ మాటలు విపరీతంగా వున్నాయి నెల్లీ!"

"నిన్ను నేను జాగ్రత్తగా పరిశీలిస్తున్నాను. 'ఒకటి లే, నువ్వు ఇదివరకే, ఎందరి యువకులతోనో జాగ్రత్తగా మాత్రం సరదాగా గడిపావు. ఒకళ్ళిద్దర్ని ప్రేమించా ననుకొన్నావు. అల్లాగేనా ఈ విశ్వేశ్వరరావు వెఱ్ఱిన్నీ?"

"నెల్లీ! నీకు ఈ జన్మలో వేళాకోళంగుణం పోయేది ఎప్పుడే?"

తిరిగి వాళ్ళంతా రహదారిబంగళాకు జేరుకున్నారు.

నెల్లీ మళ్ళా మేరీని ఒంటరిగా కలుసుకొని, "మేరీ! నువ్వు మార్జీతో ఏమి మాట్లాడిందీ నాకు తెలియజేయక పోయినా, నేను ఊహించుకోలేకపోలేదు. మార్జీ జాతికీ జాతికి ఎంత తేడా లేదని వాదించినా, ఒక పథంలోంచి ఆవాదన నేను ఒప్పుకున్నా, స్త్రీ-పురుషసంబంధంవిషయంలో నువ్వు కోటివాదనలు తీసికొనిరా, మీరు నన్ను ఒప్పించలేరు" అని తీవ్రముగా వాదించింది.

"ఇప్పుడు నీ సలహా అవసరమే మొచ్చింది నెల్లీ! నువ్వు కాదూ కూడదూ వాదిస్తాను అంటావూ? అయితే నీ వాదన నీకే అప్పజెప్పుతాను. సాధారణ హీనవిషయాలలో జాతి తేడాకు నాకు అభ్యంతరం లేదుగాని, ఉత్తమమైన కళలవిషయంలో, స్త్రీ పురుషసంబంధం విషయంలో, భగవంతుని విషయంలో, జాతిమతభేదాలు ఎంతమాత్రమూ ఉండకూడ

దని నా ఘట్టివాదన, అంతే అంటుంది మార్జీ. అదికాకుండా నేనొకరహస్యం మార్జీతో మాట్లాడానన్నావు, అది ఏమిటో విను: విశ్వేశ్వరరావు వెఱ్ఱిగా దేశభక్తి అని అనుకొని, అతి ద్వేషహృదయంకలవాడై ఉన్నాడు.

మహాత్ముని ఆదేశప్రకారం, ఆ యువకుడికి మనం అహింసామహావ్రతదీక్ష ఇవ్వాలి అని మార్జీతో చెప్పితే, ఆమె ఎంతో సంతోషముతో సెహబాస్ అన్నది. అది ఈనాటిసంగతి, నీకుతృప్తి అయిందా?"

"ఏమిచేశారు మీరు? అతడు మరి కాస్త ద్వేషంతో నిండిపోయాడు. మీరు వాడిదారిని వాణ్ణిపోనీక గాంధీ అంత వాడు చేయలేని పిచ్చిపిచ్చి పనులుచేయబోయి, పీకలమీదకు తెచ్చుకుంటారు."

10

మధురనుంచి యాత్రలు సాగించుకుంటూ వారు చెన్నపట్టణం చేరుకున్నారు. అక్కడ మైలాపూరు కపాలేశ్వరాలయాన్ని చూచారు. ఆదేవాలయంలో విశ్వేశ్వరరావు వీళ్ళకు ఎదుర్కోలు ఇచ్చాడు. నెల్లీ మేరీనిచూచి పరిహాసంగా చిరునవ్వు నవ్వింది. ఆ చిరునవ్వు విశ్వేశ్వరరావు చూచాడు. దాసభావమూ గ్రహించాడు. మనస్సులో ఉగ్రుడై పోయాడు.

విశ్వేశ్వరరావును చూడగానే మేరీగుండెకొట్టుకున్నది. మార్గరెట్టు ఆనందంతో విశ్వేశ్వరరావును బహూకరించి, తమతో రమ్మని ఆహ్వానించింది.

ఆ గుడి చూస్తున్నంతసేపూ విశ్వేశ్వరరావుకూ మార్గరెట్టుకు భారతీయ జీవితాన్నిగురించి వాదోపవాదాలు పెరిగాయి.

భారతీయులు అఖండప్రయత్నంచేసి శుభ్రజీవితం అలవాటు చేసుకోకపోతే ఈ ఉత్కృష్టజాతిఅంతా నశించిపోతుంది అని మార్గరెట్టు.

ఈ హీనస్థితికి కారణం ఆంగ్లేయులే అనిన్నీ, దేశాన్ని పీల్చిపిప్పిచేస్తే ఈలాంటిజీవితం తమకు వచ్చిందని అతనివాదన.

అక్కణ్నుంచి అందరూ కలిసి 'కానమెరా' హోటలుకు వెళ్ళారు. అందరూ తమగదులకు దుస్తులుమార్చుకోనేందుకు పోయారు. హోటలుహాలులో మార్గరెట్టూ విశ్వేశ్వరరావూ వాదించుకుంటూ కూచున్నారు.

"మీరు హిందూదేశక్షేమమే నిజంగా కోరేవారైతే అందుకోసమే లండనులో 'భారతీయ సంపూర్ణ స్వరాజ్యసమితి ప్రారంభించి పని చేస్తున్నవారయితే, మీవాళ్ళంతా సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యం ఇచ్చి వెళ్ళేందుకు ఎందుకు ప్రయత్నంచేయరు?

"ఏమండీ! అందరూ ఒక్క ఉద్దేశం కలవాళ్ళవుతారా? మా దేశంమొత్తంమీద ఏ వేయిమందో, ఈ తత్క్షణమే భరతదేశానికి స్వాతంత్ర్యం ఇవ్వాలనేవాళ్ళున్నారు. పదివేలమంది ఏకొద్దిసంవత్సరాలల్లోనో ఇవ్వవచ్చుననేవాళ్లుఉన్నారు. అసలు ఎప్పటికీ ఇవ్వరాదనేవాళ్ళు కోట్లు."

"అందుకనే దెబ్బకు దేవేంద్రలోకం అన్నట్లు, భరతదేశపు ముష్టియొక్కబరువూ బలమూ చూపిస్తేనే మీ వాళ్ళు లొంగుతారని మా నమ్మకం."

"అలాటివాళ్లు ఏ లక్షో రెండు లక్షలోగా వుండేది."

"తక్కినవాళ్ళంతా, భరతదేశం బ్రతికివున్నాన్నాళ్ళూ ఆంగ్లేయపాదధూళి శిరస్సునధరించే బ్రతకాలి అని నమ్మే వాళ్ళనా మీ వుద్దేశం?"

"అదికాదయ్యా, అహింసాధర్మంవల్ల సంపూర్ణ స్వరాజ్యంస్థాపించాలి అని నమ్మేవారు."

"అయితే ఏవి వారిపనులు, వారిఫలసిద్ధి?"

"నమ్మడానికీ, నమ్మకానికీతగినట్లు జీవితాన్ని అనుసరించేటట్లుచేయగలశక్తి ఉండడానికీ ఎంతోదూరంవుంది ఆ దూరం క్షణక్షణమూ మహాత్మునినాయకత్వంకింద తగ్గించుకుంటున్నారు భారతీయ ప్రజాలోకము."

"ఓహోహో! ఇది మాకు ఒక ఆంగ్లస్త్రీబోధించడం!"

"హేళన ఎందుకు వీరపురుషుడుగారూ? నా జీవిత సర్వస్వముతో నమ్మినవిషయం అది. అది నాబోధకాదు, మహాత్మ్ముణ్ణి నేను అర్థంచేసుకున్నరీతి అది."

ఆమె మాటలలోనినిర్మలత్వమూ, ఆమెకళ్ళల్లోని నిశ్చలత్వమూ, ఆమె దరహాసంలోని కరుణామయత్వమూ అతనికి సిగ్గుపుట్టించాయి.

"క్షమించండి మార్గరెట్టుగారూ! నాలోని ఆవేశంచేత అన్నమాటలుఅవి. మీ నిష్కల్మషహృదయము నాకు సంపూర్ణముగా ద్యోతకముఅయ్యింది. అహింసవల్ల లోకంలో శాంతి అవతరిస్తుందని అనుకోవడం శుద్ధవెఱ్ఱి అని నానమ్మకం. అహింసాతత్వార్థమూ, దాని తర్కమూ, జ్ఞానమూ నా కేమాత్రమూ హృదయానికి తట్టలేదు. ద్వంద్వాతీతుడయిన

భగవంతునికి ద్వంద్వాలు ఉండుంటాయని నమ్మకంకదా! అల్లాంటప్పుడు భగవంతుడు అహింసా స్వరూపుడని వదించడం ఏమిటి?"

"అది కాదయ్యా! భగవంతుడు ద్వంద్వాతీతుడనే శ్రీ మహాత్మాజీకూడా చేప్పేది. స్థితప్రజ్ఞుడైనవాడూ, భగవంతునిలో లీనమైనవాడూ అయినవాడు సిద్ధుడు. సాధకుడు ప్రపంచంలో ఉన్నవాడు.

ప్రపంచంలో ఉన్నవాళ్ళకు ద్వంద్వాలలో ఒకటి మంచిది ఒకటి చెడుగు- వెలుగుమంచిది చీకటి బాధ- ఆ వెలుగుయొక్క తత్వం ప్రేమ, విశ్వేశ్వరరావుగారూ!..."

"ఈ సిద్ధాంతాలన్నీ విన్నాను. నాకు నవ్వువస్తుంది— అందులో మా వేదాంతలలో పుట్టిపెరగని మీరువెల్లా తెలుసుకోగలరు?"

"ఇదివరదాకా పంటకులేని భూములు, ఎరువువేసి' మన్నితే, ఎలాంటిపంటవేసినా, అద్భుతంగాపండవటయ్యా?'

అక్కణ్ణుంచి విశ్వేశ్వరరావు విడిదికి చక్కాపోయాడు.

11

వాళ్ళతో ఆంధ్రదేశంఅంతా తిరిగి తన ఊరుకూడా వాళ్ళను తీసికొనివెళ్ళినాడు విశ్వేశ్వరుడు.

ద్వేషము అనుకుంటూనే అతడు వాళ్ళకిచ్చిన సత్కారమూ, ఆతిథ్యమూ వర్ణనాతీతమైనాయి. విశ్వేశ్వరరావు

తల్లితో వాళ్లు ఎంతో ప్రేమతో వ్యవహరించారు. విశ్వేశ్వర రావుతల్లి వాళ్ళను హృదయానికద్దుకుంది.

ఆమె సత్సంగంలో చేరడంవల్ల తన పూర్వాచారపరాయణత్వాన్ని దయాల్ బాగు పవిత్రభూములలో ప్రేమగురునకే సమర్పించిన మనిషి. సర్వదా భజనా ధ్యానములలో భగవంతుని అర్చించే భక్తురాలు.

ఆమెకు ఈ ఆంగ్లస్త్రీలు తన యింటికిరావడం పరమ సంతోషమైనది. ఆమెను ఆ ఆంగ్లవనితా సమూహము హృదయమార ప్రేమించినది.

మేరీటెంపిల్ ఆమెతో విశ్వేశ్వరరావును దగ్గరఉంచుకొని, ఆతడు భాషాంతరీకరణం చేస్తూండగా, విశ్వేశ్వరరావు బాల్యచరిత్రం అంతా అడిగితెలుసుకొంది. విశ్వేశ్వరుని జైలు కష్టాలు, ఆతని సహజప్రేమహృదయము, అతడు ఎల్లప్పుడూ వేదోరూపంగా దీనజనులకు చేసే సేవా, ఇంకా ఎన్నో ఎన్నో తెలుసుకుంది. తాను భారతీయజీవనంలోని అద్భుత ఘట్టాలు దర్శించినచిత్రాలు ఆమెకు చూపించింది. చిన్ననాటి ఫొటోలు రెండు ఆమెనడిగి తీసుకుని దాచుకుంది. ఆతని ప్రతి రూపాలు ఆతని వివిధభంగిమలతో ఆతని వివిధకళలలో చిత్రించుకున్నది. ఆ బొమ్మలు ఎవ్వరికీ చూపించలేదు.

... ...

ఆంధ్రదేశమంతాతిరిగి వాళ్ళు భువనేశ్వరము చేరుకున్నారు. భువనేశ్వరములో విశ్వేశ్వరుడు తాను చిత్రించిన "జగన్నాధరథము" అను చిత్రమును ఆంగ్ల స్త్రీ మండలానికి చూపించాడు.

వాళ్లు ఆ బొమ్మనిచూచి భయపడిపోయారు. వాళ్ళు ఆతని హృదయంలో ఎంతద్వేషము, ఎంతక్రోధము, ఎంత హింస గూడుకట్టుకుని పేరుకుపోయినవో చూసి గజగజ లాడారు. మేరీటెంపిల్ కళ్ళవెంట బొటబొట పదహారుచుక్కలు రాలినవి. ఆమె అన్నది- "నన్నుమెల్నెంత ద్వేషిస్తున్నావు విశ్వేశ్వర్!" అని...

ఆ ముక్కలకు విశ్వేశ్వరుడు ఎంతో సిగ్గుపడిపోయాడు, కుంగిపోయాడు; ఆ సిగ్గుతో దహించుకుపోయాడు; ఆ మెకంట నీరు నుడులుబోయి, ఆ బిందువులు అమృతపుచినుకులై ఆతని హృదయాన్ని దహించివేసినవి.

అమృతమే కాలకూటమైనది. వాళ్ళఎదుట నిలువున కుంగిపోయిన మోముతో కాళరాత్రిలుకమ్మిన కళ్ళతో భయంకరదోషి ననుకుంటూ, విశ్వేశ్వరుడు దహించుకు పోయాడు......

ఎవ్వరూ మాట్లాడలేదు. గబ గబ మేరీ గదిలోనికి పారిపోయింది. చురచుర విశ్వేశ్వరరావును అతి కోపంతో చూచి, నెల్లీ ఆ బాలిక వెనకాలే వెళ్ళబోతే మార్గరెట్టు ఆమెను కనుసన్నలతో ఆపుచేసింది.

చేతులు కట్టుకొని తూలుతూ విశ్వేశ్వరుడు తనబసకు వెళ్ళిపోయాడు......

ఆతనిలో గాలిదుమారాలు రేగాయి.

ఆ దుమారాలను అణిచివేస్తూ ఆమెకంటిబిందువులజడి గాలివాన అయ్యింది.

ఆ సాయంత్రందాకా విశ్వేశ్వరుడు తిండితినకుండా తన బసలోనే పండుకొనిఉన్నాడు. అతనిచుట్టూ చీకట్లు అలుము కొన్నాయి. ఆతనిలో చీకట్లు గడ్డకట్టుకుపోయినవి. ఆతని రక్త ప్రవాహం పూర్తిగా ఆగిపోయినట్లయింది.

ఆ సాయంకాలపు ధూప్ చాంహాలో మెల్లగా అడు గులువేస్తూ ఒంటరిగా విశ్వేశ్వరరావు తలవాల్చికొని, పరశు రామేశ్వరదేవాలయానికి పోయి వెలుగువెనక నీడరూపం (సిల్ హౌటీ)గా కనపడే ఆగుడినిచూస్తూ చూచీచూడనిచూపులతో చతికిలబడి ఉన్నాడు.

ఇంతలో చీకటి ఎక్కువౌతూఉన్న ఆ సంధ్యలో అతని భుజంమీద ఒక చల్లనిహస్తం—ఆ హస్తము ఒక పావురము ఒకబురుజుమీద వాలినట్లు వాలింది.

అతనిఒళ్లు మరుపులలో తూలింది. అతడు జలదరించి పోయాడు. అతనిహృదయంకరడు తనలోంచి కరిగిపోయింది.

ఆతడు నెమ్మదిగా వెనక్కుతిరిగాడు. అతనివెనక మెరిసి పోయే నక్షత్రాల్లాంటికళ్ళతో తన్ను కలకలచూపులుచూస్తూ మేరీటెంపిల్ కూచునివుంది.

ఏదో మత్తువిడిచినవానిలా చటుక్కున విశ్వేశ్వరుడు ఆమెవైపుకు మరలి ఆమెరెండుచేతులూ తన చేతులతో అదిమిపట్టుకుని—

"మేరీ! మేరీ! నువ్వు నా జీవితంలోకి ఎందుకు ప్రత్యక్ష మయ్యావు? నా ప్రేమ విశ్వాలనుపార్లి, శూన్యాలు ఆకరి మిస్తూంది.........నన్ను నువ్వు ప్రేమించగలవా?" అని ఆ మెఎదుట తలవంచినాడు. అతని ప్రేమకు ఆమె కరిగిపోయింది.

"ఎందుకు ప్రేమించలేను?"

"నిజంగా, నిజంగా!!!"

ఆమెను అతివేగంతో తన కౌగిలిలోకి లాక్కున్నాడు.

ఆమె అతని కౌగిలింతలో వివశయైపోయినది. ఆమె ఆతని మోమును అగాధప్రేమతో చూచినది.

అత డామె పెదవులనుండి దివ్యమైన, నిర్మలమైన, దీర్ఘమైన ముద్దుకొన్నాడు.

ఆమె కనకాంబరకాంతిరూపమైన గంధరాజపుష్పపరీమళాత్మకమైన, వేదనాతీతమైన, మహాపవిత్రమైన ముద్దు నాతనికి వరమిచ్చినది...

"ఆ నృత్యమూర్తికడ క్రోధమూర్తివైన నిన్ను చూసినప్పుడే నా మనస్సు నా ప్రాణము నీకు అంజలి ఘటించాయి భారతీయుడా!"

"ఇది నిజమా మేరీబాలికా! నా దివ్యరాజ్ఞీ! ఆంగ్లేయ యువతి ఈ దీనుణ్ణి ప్రేమించడం అసంభవం కాదూ? నే నిది మహాస్వప్నం అనుకుంటున్నాను."

"నా రాజూ! నా ప్రాచ్యపతీ! నీ హేళన ని న్నింకా వదలలేదూ?"

"హేళనకాదు మేరీ ప్రియతమా! ఈ పరమేశ్వరుణ్ని, ఈ ప్రథమరాత్రికి కుణాల్ని అడుగు...అడుగూ!"

... ...

ఆ రాత్రి బంగళాలో మార్గరెట్టు వరండాలో పడక కుర్చీమీద కూర్చుని నెహ్రూ జీవితచరిత్ర చదువుకుంటున్నప్పుడు మేరీనడుము చుట్టూ విశ్వేశ్వరుడు చేతినిచుట్టినిన్నీ, విశ్వే

శ్వరుని బుజంమీద మేరీ తలవాల్చిన్నీ, మార్గరెట్టు ఎదుటకు వచ్చి, ఆమెపాదాలకడ ఆ ప్రేమికులు మోకరిల్లారు

మార్గరెట్టు చటుక్కున నుంచొని దివ్యానందము మోమున నృత్యం చేస్తుండ, కళ్లు పవిత్రకాంతులు ప్రసరిస్తూ ఉండగా "నా హృదయంలోని కోర్కె ఈడేరింది నా బిడ్డలారా!" అంటూ వాళ్ళిద్దరితలలమీద రెండుచేతులూ వేసింది.........

12

ఈవార్త విని నెల్లి భూమిమీద ఫట్‌ఫట్టని చప్పుడవుతూ ఉండగా జోళ్ళపాదాలతో గబగబ, ధడధడ, అతికోపంగా బాడింది.

"నేను ఒప్పుకోను. ఈ వ్యవహారాన్ని పళ్ళతో గోళ్ళతో పీకి చీల్చి చెండాడుతాను. ఈ సంయోగం కానివ్వను. షెరీగార్డియనుకు ఉత్తరం వ్రాస్తాను. కోర్టుల్లో దెబ్బలాడతాను. ఆంగ్లప్రభుత్వానికి విజ్ఞప్తిపెట్టి అడ్డగిస్తాను. సిగ్గు! సిగ్గు!" అని అల్లరిచేసింది. ఘొల్లునఏడ్చింది. పక్కమీదపడి దొర్లింది!

మార్గరెట్టు ఆమెనుచూచి, ఆమెపక్కనే మంచంమీద కూచుని, ఆమెను తనకౌగిలిలోనికితీసికొని గట్టిగాహృదయాని కదుముకొని, ప్రేమార్ద్రకంఠంతో, "నెల్లీ! నీకు హిస్టీరియా వస్తోంది. నీవు ఇంత అల్లరిచేయడానికి బదులు ఆనందంతో ఉప్పొంగిపోవలసింది—ఇటువంటి సంవిధానము సంభవించి

నందుకు! నందలకొద్ది సంవత్సరాలు భారతీయ జాతీయతను, ఐశ్వర్యాన్ని పీల్చిపిప్పిచేసిన మనం ఇలాంటి నివేదనలతోకాని నిష్కల్మషచరిత్రులను కాలేము? అని అన్నది.

నెల్లీ రౌద్రంతో లేచి నుంచుని, "నీ వెర్రిమొర్రిమాటలు ఇక చాలించు. నీ శుద్ధ తెలివితక్కువతనంచేత ఈలాంటి దుష్ట సందర్భం దాపురించింది. నీవు పట్టి మెదడులేని మూర్ఖురాలవు. ఈ మేరీ అమాయకురాలు, బడాయికోరున్నూ! సర్వప్రపంచానికి నాయకమైన ఆంగ్లజాతికి తీరని కళంకము అవమానము తెచ్చిపెడుతున్నారు. మేరీ! నీ దివ్యమైన సంపూర్ణమైన, అందమైన దేహాన్నీ నీగౌరవాన్నీ నాశనంచేసే కుళ్లలోకూరుతావా? గాఢమైన పశుత్వం ఉందేమో, నీలో ఎక్కడో!, నీలాంటి పశువులయిన మనజాతికి చెందిన అమెరికా స్త్రీలు కొందరు నల్లటి నీగ్రోవెధవలకు సమస్తార్పణలూ చేస్తారు" అని ఆడుపెద్దపులిలా గాండ్రించిపోయింది.

ఆ మర్నాడు ఆ జట్టును వదలిపెట్టి నెల్లీ తనసామానుతో బొంబాయిచేరినది. ఆవెనకనే బయలుదేరు స్టీమరుమీద ఇంగ్లండు వెళ్ళిపోయింది.

తక్కినవాళ్ళంతా మేరీని కౌగిలించుకొని "నీవు ఆదర్శ మంచితమైన బాలికవు తల్లీ! భగవంతుడు నీ నూతన తపస్సును సర్వసుఖప్రదంగా ఆశీర్వదించునుగాక!" అని ఆమె మూర్ధము మూర్కొన్నారు.

13

"మార్జీ! ఇంగ్లీషుభార్యతో కాపరంచేయడానికి తగిన ధనంలేదు. సంపాదించేమార్గాలూలేవు."

"ఓయి వెర్రివాడా! మేము భారతీయ స్త్రీల మవుతున్నాము, నీలో ఐక్యమయిపోయే మేరీ నీకు ఎలా అందం చేస్తుందో చూస్తూఉండు. ఆమెకు సాలుకు మూడువేలపౌనులు రాబడివచ్చేఆస్తి ఉంది. అది ఆమెస్వంతం. తక్కినఆస్తి తనకు అక్కరలేదంటుందట!"

"నేను సాలుకు వేయిరూపాయలు మాత్రమే తెచ్చుకోగలను. ఆమె సాలుకు నలభై వేలరూపాయలు తెస్తే ఎలాగు? దరిద్రునకు వివాహం ధర్మమా మార్జీ!"

"ఓయి వెర్రివాడా! ప్రేమప్రధానం, ధనంకాదు నువ్వు అహింసా వ్రతాచరణముచేయడమే పదివేలు. ఇన్నిశతాబ్దాల నుంచి దోచుకున్నధనం మేము మీకు ఎన్నిరకాలుగా తిరిగి ఇవ్వాలో!"

విశ్వేశ్వరునప్రేమ మహాకావ్యమై లోకమోహన మయింది.

ఆంగ్లయువతులు ఆంగ్లయువకులకడనుండి, ప్రేమను ఈ అద్భుత స్వరూపంతో చూరగొనియుండరు.

ఆమెను ఒకరోజునపద్మాలుచెక్కినపీఠంమీాదఅధివసింపజేసి, పదివేలపూవులతో పూజించినాడు విశ్వేశ్వరుడు.

అందాలు పుణికిపుచ్చుకున్న చీరలు ఖరీదుకలవి కొని తెచ్చి, ఆమెను ధరింపజేసి ఆమెకడ మోకరిల్లాడు.

ఆతనికళ్ళలోని పూజ, ఉదయసూర్యుని వర్ణాలులా అలిమివేసినది.

"నీసౌష్ఠవమూర్తిత్వానికి కాదు, నీ స్నిగ్ధబాలికాత్వానికికాదు, నీ హిమాచ్ఛశరీరకాంతికికాదు, నీ ఆంగ్లోశాక్సనుజాతిత్వానికి కాదు, నీ దివ్య సౌందర్యానికికాదు, మేరీ! నిన్ను నేను పూజించేది. నువ్వు నా దేవివి! నా మోక్షానివి!! నా నిత్యవు!!!

"నిన్ను ముద్దుపెట్టుకొని నీకు నల్లతనము ఇస్తానేమో నన్నభయం...

"నువ్వు కలగా మాయంకావుగదా? నువ్వు సూర్యుని కుమారితవు కావుకదా?"

"ఇన్నాళ్ళు ఈ ద్వేషం నా హృదయంలో వున్నందుకు ఫలితానివా? నన్ను ద్వేషరహితుణ్ణి చేయడానికి వేంచేసిన దివ్యసాన్నిధ్యానివా?"

ఆతడు పట్టుశాలీ పొందూరుధోవతి ధరించి, పొందూరు లాల్చీ ధరించి ఆమెకడకు వచ్చినపుడల్లా, ఆమె చిన్నపరుగుతో వచ్చి అతన్ని కంఠముబిగియారగా బాహులతలు చుట్టివేసేది.

ఆతనివిశాలఫాలంలో వేదబుక్కులు పనసలు పాడుతున్నవని ఆమె అనుకొనేది.

ఆతని కళ్ళల్లో పరమశ్రమణకుడైన బుద్ధభగవానుని శాంతకాంతులు పుంజీభూతాలయి దర్శనమిస్తున్నవని ఆమె వణికిపొయ్యేది.

అతనుమూర్తిలో గ్రీకుదేవుడు, ఆపోలో ప్రతిఫలించ
...డు. సర్వ సౌందర్యరూపాలు పోగుచేసుకొన్న భారతీయ
...వ్యమూర్తి ప్రత్యక్షమయ్యేవాడు.

"నా భరతదేశానికి నేను నూతనయాత్రికురాలిని
...శా! నా చేయిపట్టుకుని ఈ దివ్యజ్యోత్స్నలో నడిపించుకుపో"
అని ఆమె అన్నది.

వారిద్దరూ ఒంటిగా ఉన్నంతసేపూ ఆమె అతనిఒళ్ళో
...ండకలసినదే! వారిహృదయాలు రెండూ లయలు, శృతులు
...కలసిందే.

14

మేరీ తక్కినవారితో ఇంగ్లండువెళ్ళి తన వ్యాపారా
లన్నీ సర్దుకొని తిరిగి వచ్చేటట్లూ, అంతవరకూ విశ్వేశ్వరుడు
శివగ్రామ ఆశ్రమంలో వుండేటట్లూ ఏర్పాటుచేసుకొన్నారు.

మేరీ మార్గరెట్టు మొదలయినవాళ్ళతో బొంబాయి
వెళ్ళిపోయింది. ఒంటిగా ప్రాణ మే లోకానికో పోయిన
వానిలా ఉస్సురంటూ ఆశ్రమంలో ఉన్నాడు విశ్వేశ్వరుడు.

అతివేగంగా అతి సున్నితంగా యిరువదినాలుగురకాల
దారం వడకడం నేర్చుకో ప్రారంభించాడు.

అతి బాధతో ఇంకోచిత్రం ప్రారంభించా డతడు.
ఉజ్జ్వలరూపమై జగత్కల్యాణమూర్తియైన శాంతిదేవియొక్క
చిత్రము. సర్వకష్టాతీతమైన, సర్వ ద్వేషాతీతమైన పరమ
ప్రేమమూర్తి! ద్వేషపూర్ణమైన ఈ ప్రపంచంలో ఒక్కొక్క
విషయంలో ఒక్కొక్క దివ్యవిధానాన్ని, అహింసాస్వరూప

మును నిర్ణయించుకుంటూ, ప్రేమావతారుడైన గాంధీ అహింసామార్గమును అన్వేషిస్తున్నాడు.

ఆ మహాభావాన్ని సర్వవిధాలా ఉద్దీపింపజేయడం తన బోటివారి ముఖ్యధర్మము.

ఆ చిత్రం విచిత్రవేగంతో విజృంభింపసాగింది. నీలాలు, వంగపండు చాయలు పాటలవర్ణాలు.

అయిదవరోజున సాయంత్రం ఒంటిగా ఆశ్రమానికి అనతిదూరంలో వున్న ఎత్తుప్రదేశంమీద కూర్చుని విశ్వేశ్వరుడు మేరీదివ్యమూర్తిని ఊహించుకుంటూ పులకితదేహుడౌతూ, ఈరెండు నెలలూ ఎట్లాభరించడమూ అని ఆలోచించుకుంటూ, పరవశమైన స్వప్నాలుకంటూఉన్నాడు.

దశమినాటి చంద్రుడప్పుడే నీలాకాశంలో పైననే ఉన్నాడు. చంద్రకాంతులూ సంధ్యాకాంతులూ వియ్యమందుతూ వున్నవి.

చటుక్కున చంద్రకిరణాల్లాంటి రెండుచేతులు అతని మెడను చుట్టుకొన్నవి. అతడు గుండెకొట్టుకొంటూ వెనక్కు తిరిగాడు "మేరీ, కలా?"

"కలకాదు. నేను నిజాన్ని ప్రియా! నిన్ను వదలి ఇంగ్లండు వెళ్ళలేకపోయాను. రెండు నెలలయిన వెనుక మా రీజ నా వ్యాపారాలన్నీ సర్ది మన... మన...వివాహానికివస్తుందట".

"ఓహో మేరీ! నీ ఇంతప్రేమకు నే నెట్లా తగుదును దేవీ!" వెన్నెలవెలుగు దీప్తిదాల్చినది. ఆశ్రమంలో అందరూ ప్రార్థనకు జేరినారు.